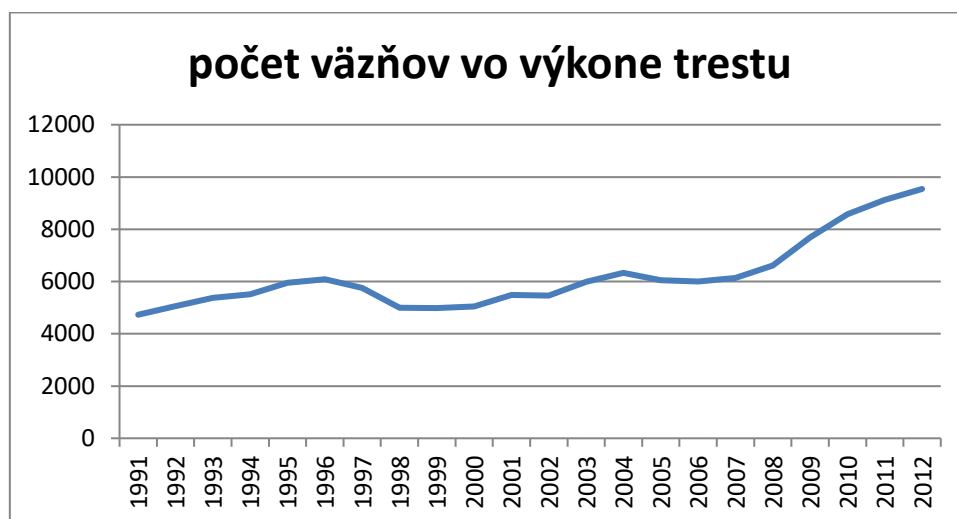

Analýza trestnej politiky SR

Od roku 2000 vzrástol na Slovensku počet väzňov vo výkone trestu z cca 5 tisíc na 9,5 tisíc ku koncu roka 2012. V porovnaní s ostatnými vyspelými európskymi krajinami je na Slovensku väčší podiel populácie za mrežami: na Slovensku pripadá 184 väzňov na 100 tisíc obyvateľov, zatiaľ čo napríklad v Rakúsku 104, Nemecku 86 či Anglicku a Walese 154 väzňov na 100 tisíc obyvateľov. Na druhej strane, v Česku je to 219 väzňov.

Na základe prístupu uvedeného v štúdiách Raphael a Stoll (2009) a Dušek (2012) sme vyčíslili, akou mierou sa rôzne faktory podieľali na raste počtu väzňov na Slovensku. Je potrebné upozorniť, že štúdia je jedoduchým modelom, ktorý sa sústreďuje na agregátne zmeny v trestnej politike naprieč trestnými činmi. Preto na úrovni jednotlivých trestných činov mohli prebiehať rozdielne trendy, ktorých rozlíšenie by si vyžadovalo podrobnejšiu samostatnú analýzu.

Na väzenenstvo je možné pozrieť sa ako na nádrž s vodou - hladina (počet väzňov) v posledných rokoch stúpla, pretože prítok (počet nastupujúcich väzňov) bol neustále vyšší ako odtok (počet prepustených väzňov). Je preto potrebné zvážiť všetky faktory, ktoré mohli zvýšiť "prítok" alebo spomaliť "odtok".

Prvým faktorom ovplyvňujúcim prítok je kriminalita. Ak rastie, zvyšuje sa aj počet osôb, ktoré by potenciálne mali skončiť vo väzení. Pre ilustráciu v roku 2012 bolo na Slovensku polícii nahlásených viac ako 90 tisíc trestných činov. Samozrejme len veľmi malé percento trestných činov je nakoniec potrestaných uväznením. Aby sa páchatel dostal do väzenia, musí byť odhalený, obžalovaný, odsúdený a následne byť potrestaný nepodmienečným trestom odňatia slobody. Každým stupňom trestného procesu prejde len určité percento páchatel'ov. Napríklad v roku 2012 bolo 53% trestných činov objasnených políciou. Ďalej z objasnených prípadov je len 73% zakončených odsúdením - u ostatných je trestné stíhanie zastavené, alebo súd údajného páchatel'a zbaví obžaloby pre nedostatok dôkazov. Ďalším faktorom je miera ako intenzívne súdy udeľujú nepodmienečný trest odňatia slobody na úkor iných trestov. V praxi sa nepodmienečný trest ukladá relatívne sporadicky a dopadá len na páchatel'a veľmi vážnych trestných činov a na recidivistov - bolo ním v roku XX potrestaných len 18% odsúdených. A

nakoniec, z hľadiska prítoku do väzníc nie je najpodstatnejšie, koľko osôb je na nepodmienečný trest odsúdených, ale koľko ich reálne do väzenia nastúpi.

Vyššie popísaný proces prítoku sa dá popísať niekoľkými parametrami:

- miera kriminality (počet trestných činov na 100,000 obyvateľov),
- objasnenosť (podiel objasnených prípadov k počtu trestných činov),
- pravdepodobnosť odsúdenia (podiel odsúdených osôb k počtu objasnených prípadov)
- pravdepodobnosť trestu väzenia (podiel osôb nastupujúcich do väzenia k počtu odsúdených osôb).

Posledné tri parametre sú de facto pod priamou kontrolou štátu a merajú represivitu trestnej politiky, t.j. v akej miere sa štát rozhodol zločinca odhaliť, odsúdiť a potrestať ho uväznením. Ak sa zvýši ktorýkoľvek z týchto parametrov, trestná politika sa stáva represívnejšou a počet väzňov pritekajúcich do väzníc sa zvyšuje. Tieto tri faktory možno zhrnúť do jedného parametra trestnej politiky a to do pravdepodobnosti uväznenia za trestný čin (meranej ako podiel nastupujúcich väzňov k počtu trestných činov). Súhrnne udáva, ako intenzívne sa nakoniec používa väzenia ako spôsob trestu vzhľadom k celkovej kriminalite. **Aktuálne je táto pravdepodobnosť 6,8 %.**

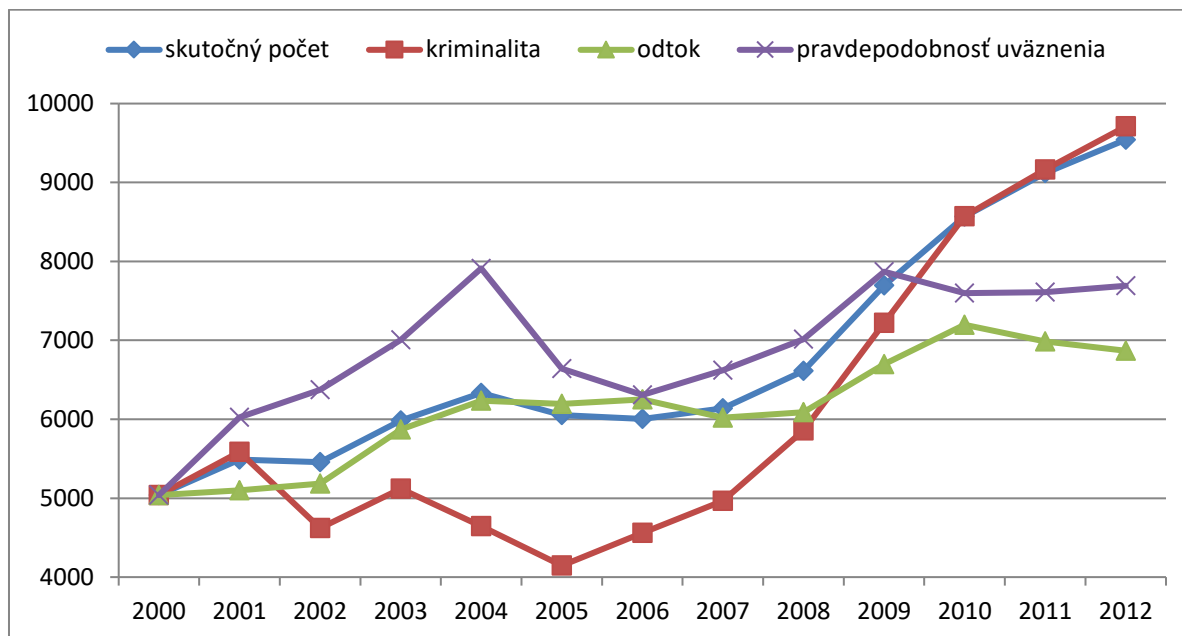
Ukazovateľ	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
počet väzňov vo výkone trestu	6 006	6 137	6 613	7 695	8 567	9 118	9 542
nastup výkonu trestu	5 609	5 369	5 465	6 065	6 502	6 243	6 145
výstup	5 654	5 238	4 989	4 983	5 630	5 692	5 721
počet tr. činov na 100 tisíc obyv.	2 135	2 052	1 936	1 934	1 752	1 718	1 671
pravdepodobnosť uväznenia za trestný čin (podiel nastupujúcich väzňov k počtu trestných činov)	4,9	4,8	5,2	5,8	6,8	6,7	6,8
objasnenosť (podiel objasnených činov k počtu trestných činov)	41,2	41,5	43,6	47,1	49,1	50,8	53,0
pravdepodobnosť odsúdenia (podiel odsúdených osôb k počtu objasnených činov)	54,3	58,9	62,8	62,6	66,7	63,8	73,3
pravdepodobnosť trestu väzenia (podiel nastupujúcich k počtu odsúdených osôb)	21,8	19,8	19,1	19,6	20,9	20,7	17,5
miera odtoku (podiel prepustených väzňov k stavu väzňov)	94,1	85,4	75,4	64,8	65,7	62,4	60,0

Odtok z väzníc závisí od doby, ktorú väzni za mrežami strávia. Hoci štatistiky túto dobu nevykazujú priamo, možno ju nepriamo odvodiť z miery odtoku, t.j. z podielu väzňov prepustených počas roka k stavu väzňov ku koncu roka predchádzajúceho. Keby miera odtoku bola 100%, znamenalo by to, že v priemere sa celé osadenstvo väzníc "vymení" počas jedného roka. Priemerná dĺžka vykonaného trestu odňatia slobody by v tom prípade bola jeden rok. Ak je miera odtoku menšia ako 100%, je odtok pomalší a priemerná dĺžka trestu dlhšia. To znamená, že obrátená hodnota miery prítoku je dobrou **aproximáciou priemernej dĺžky trestu.** **Aktuálnych 60% znamená, že priemerný väzeň strávi za mrežami jeden rok a osem mesiacov.**

Miera odtoku je ďalším kľúčovým parametrom merajúcim represivitu trestnej politiky. Jej znižovanie pôsobí na nárast počtu väzňov.

Vývoj od roku 2000

Nasledujúci graf ukazuje výsledky, akou mierou od roku 2000 prispeli k naplneniu väzníc 3 základné faktory – t.j. kriminalita, pravdepodobnosť uväznenia a miera odtoku.

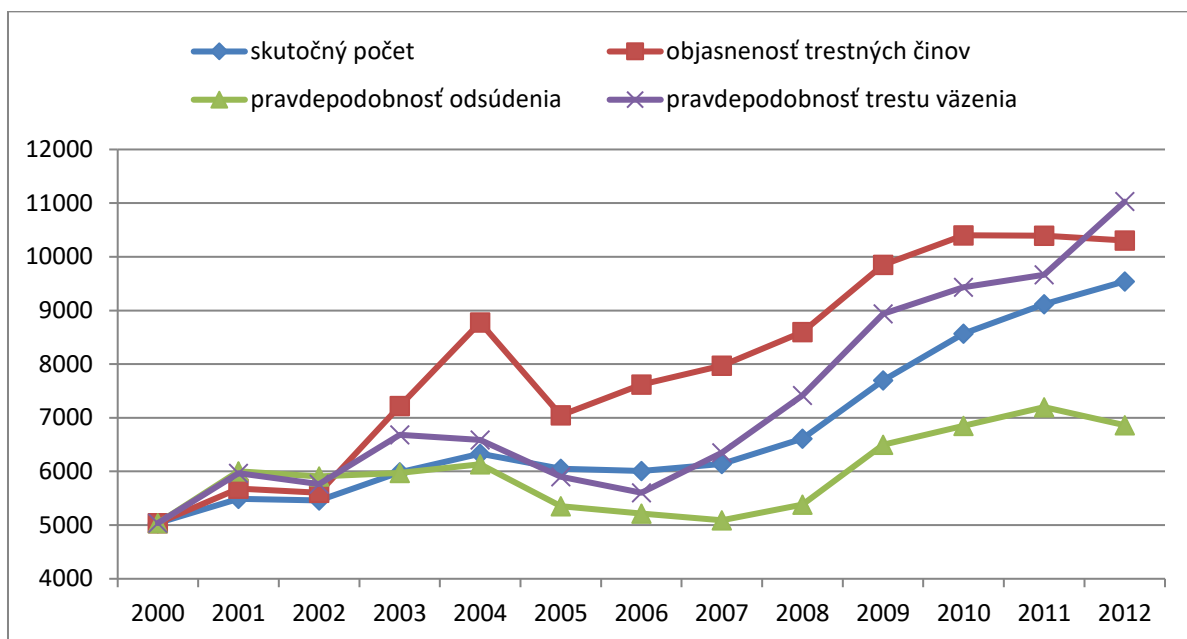
Keby kriminalita za trestný čin zostala rovnaká ako v roku 2000 (červená čiara), počet väzňov by sa za posledných 12 rokov prakticky nezmenil. Intenzívnejšie posielanie zločincov do väzenia sa tak zdá byť najvýznamnejšou príčinou rastu počtu väzňov a samo o sebe "vysvetľuje" v podstate celý nárast. Miera odtoku z väzníc až do roku 2010 klesala len málo a k rastu počtu väzňov do roku prispela len čiastočne (zelená čiara). Až v posledných dvoch rokoch došlo ku skokovému nárastu dĺžky trestov a spomalenie odtoku z väzníc.

Skutočná zmena 2000 - 2012:	4 503
pokles kriminality	-167
pravdepodobnosť uväznenia	1 850
dlhšie tresty	2 673
kovergencia k dlhodobej rovnováhe	217
rast počtu obyvateľov	10
reziduum	-107

Od roku 2000 stúpol počet väzňov o 4503. Výsledky dekompozície hovoria, že z tejto celkovej sumy možno 1850 pripísať na vrub rastu pravdepodobnosti uväznenia za trestný čin. Ďalších 2673 väzňov možno pripísať na vrub dlhším trestom, t.j. pomalšiemu odtoku. Oproti tomu klesajúca kriminalita znížila počet väzňov o 167. Tieto tri faktory nevysvetľujú celkový rast stopercentne. Sčasti by počet väzňov vzrástol a konvergoval by k dlhodobo rovnovážnemu

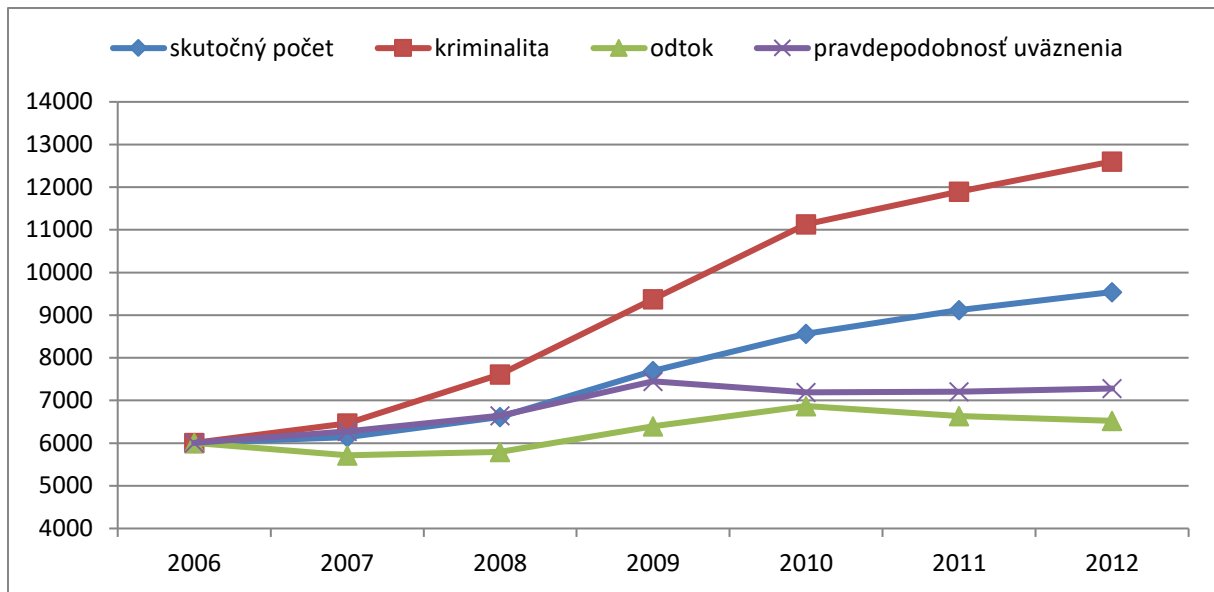
stavu (konkrétne by stúpol o 217 väzňov). A konečne počas skúmaného obdobia vzrástol počet obyvateľov Slovenska a pri danom podieli väznenej populácie tak mechanicky s rastom populácie rastie aj absolútny počet väzňov, konkrétne o 10.

Vplyv zvýšenej pravdepodobnosti uväznenie za trestný čin na nárast počtu väzňov je natoľko zásadný, že stojí za to preskúmať detailnejšie jeho jednotlivé zložky. Nasledujúci graf ukazuje výsledky simulácie vývoja počtu väzňov, keby miera objasnenosti, pravdepodobnosť odsúdenia a pravdepodobnosť trestu väzenia zostali zaфикované na úrovni roku 2000, zatiaľ čo kriminalita, miera odtoku, aj zvyšné zložky pravdepodobnosti uväznenia za trestný čin by sa vyvíjali rovnako ako v skutočnosti.

Vývoj od roku 2006

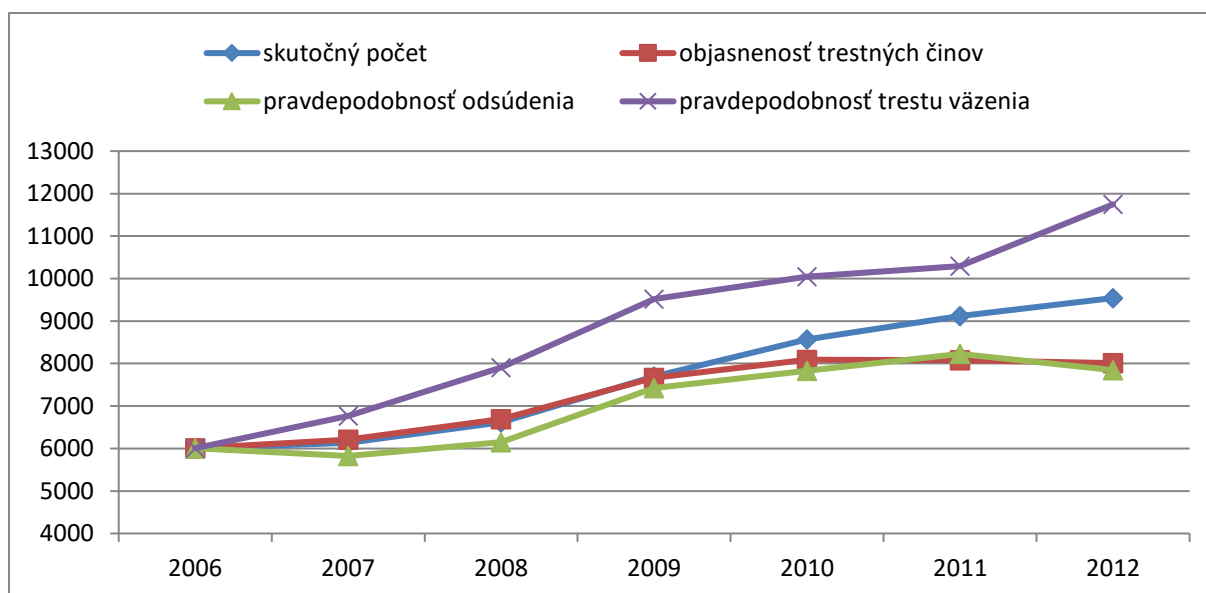
Nasledujúci graf sa pozerá len na obdobie od roku 2006. Počet väzňov stúpol medzi rokmi 2006 až 2012 o viac ako 3,5 tisíc. Keby kriminalita zostala rovnako vysoká ako v roku 2006, stúpol by počet väzňov ešte výraznejšie, až cez 12 tisíc (červená čiara). Vďaka klesajúcej kriminalite tak skutočný rast počtu väzňov bol menej výrazný. Naopak, keby pravdepodobnosť uväznenia a miera odtoku zostali na úrovni roku 2006, počet väzňov by bol v súčasnosti výrazne nižší.

Výsledky dekompozície hovoria, že z tejto celkového nárastu počtu väzňov o 3536 možno 2260 pripísať na vrub rastu pravdepodobnosti uväznenia za trestný čin. Ďalších 3015 väzňov možno pripísať na vrub dlhším trestom, t.j. pomalšiemu odtoku. Oproti tomu klesajúca kriminalita znížila počet väzňov o 3061. V tomto prípade je značné aj reziduum v dôsledku vzájomnej kombinácie jednotlivých faktorov.

Skutočná zmena 2006 - 2012:	3 536
pokles kriminality	-3 061
pravdepodobnosť uväznenia	2 260
dlhšie tresty	3 015
kovergencia k dlhodobej rovnováhe	217
rast počtu obyvateľov	26
Reziduum	1 052

Opätovne ako pri dlhšom časovom rade, aj teraz je v nasledujúcom grafe uvedený vplyv jednotlivých zložiek pravdepodobnosti uväznenia za trestný čin na nárast počtu väzňov.

Obmedzenia výpočtov

Analýza mechanicky vyčísluje, ktoré faktory vedú k nárastu počtu väzňov. Sama o sebe nič netvrdí o tom, či rast počtu väzňov v posledných rokoch bol dobrý alebo zlý, resp. či zníženie počtu väzňov je žiaduce alebo nie. Napríklad je veľmi pravdepodobné, že pokles kriminality - ktorý sa v analýze mechanicky prejavuje ako jeden z faktorov spomaľujúcich prítok do väzníc - bol zapríčinený práve nárastom počtu väzňov. **Prinajmenšom zahraničné štúdie, ktoré skúmajú vzťah medzi počtom väzňov a kriminalitou hovoria, že dochádza k redukcii kriminality (v rozsahu 15-20 trestných činov) na dodatočne uväzneného páchatel'a.** Preto je dôležité vedieť, ako sa zmeny v počte väzňov v slovenských podmienkach prejavujú v zmenách kriminality.

Analýza navyše pracuje s agregovanými číslami (celková kriminalita, celkový počet väzňov atď'), za ktorými sa ale môže skrývať rozdielny vývoj pri rôznych typoch kriminality a nástrojoch trestnej politiky.